

**KOMT *GITTENBERGIA SORORCULA* IN NEDERLAND OF BELGIË VOOR?
MET EEN VERZOEK OM SOORTEN UIT KASSEN EN KWEKERIJEN OP TE NEMEN IN DE
LIJST VAN IN NEDERLAND EN BELGIË VOORKOMENDE WEEKDIEREN**

H.K. Mienis

**Does *Gittenbergia sororcula* occur in the Netherlands or Belgium? With a request to include species found in
hothouses and nurseries in the list of molluscs occurring in the Netherlands and Belgium**

A shipment of *Sempervivum* (Houseleek), supposed to come from a nursery in the Netherlands and intercepted in Israel, contained among others a single specimen of the minute landsnail *Gittenbergia sororcula* (Benoit, 1859). A follow up research revealed that the plants were grown in Belgium. This species of Mediterranean origin has not been reported before either from the Netherlands or Belgium, which might be partly due to the fact that landsnails found only in hothouses and nurseries have so far not been considered to form part of the Dutch and Belgian malacofauna. It is recommended to include such exotic species, which in fact may be widely distributed in artificial habitats and may be of economic importance as a horticultural pest (for example *Zonitoides arboreus*), in any future reviews of the terrestrial mollusc fauna of the Netherlands and Belgium.

Sinds ongeveer 25 jaar ontvang ik regelmatig land- en zoetwaterslakken, die door inspecteurs van het Ministerie van Landbouw op ingevoerde producten bij aankomst in Israël worden aangetroffen. Relatief veel kweekmateriaal van tuin- en kamerplanten, dat ingevoerd wordt, blijkt volgens de verzendlijsten afkomstig te zijn uit Nederland.

In een zending *Sempervivum* (Huislook), die op 17 februari 2002 op het Ben Gurion vliegveld nabij Lod arriveerde, werden twee slakjes aangetroffen. Eén exemplaar behoorde tot de Donkere glimslak *Zonitoides nitidus* (Müller, 1774), het andere exemplaar kon als *Gittenbergia sororcula* (Benoit, 1859) gedetermineerd worden. Volgens de verzendlijst was deze zending afkomstig van een kwe-

kerij gespecialiseerd in cactussen: Edelcactus B.V., in Amstelveen. Bij navraag bleek echter dat de *Sempervivum* in werkelijkheid voor de Nederlandse kweker in België gekweekt was door Belgiecactus.

De Donkere glimslak is een heel algemene soort zowel in Nederland als in België, die in vochtige biotopen in grote aantallen gevonden kan worden. Dergelijke omstandigheden worden ook overal aangetroffen in kwekerijen, zowel onder glas als in de open lucht, omdat daar heel veel geïrrigeerd wordt.

Gittenbergia sororcula is een kleine soort, die het best gekarakteriseerd kan worden als een bruinachtige, onvolgroeide Geribde jachthorenslak *Vallonia costata* (Müller, 1774). Voor gedetailleerde beschrijvingen verwijs ik naar Gittenberger (1977) en Giusti & Manganelli (1986). Zij is noch uit Nederland, noch uit België bekend, althans zij komt niet voor in Gittenberger et al. (1984) en Van Goethem (1987), en ontbreekt eveneens in de Nederlandse naamlijst van de weekdieren van Nederland en België (De Bruyne et al., 1994). In deze werken worden namelijk alleen soorten behandeld, die zich in Nederland en België gevestigd hebben en waarbij de kans redelijk groot is dat ze zich daar zullen kunnen handhaven. Soorten, die uitsluitend uit kassen bekend zijn, werden niet opgenomen.

Aan de ene kant valt dit standpunt te begrijpen, aan de andere kant gaat zodoende veel informatie verloren. Kassen en kwekerijen zijn namelijk ware eldorados voor slakken, maar heel moeilijk te bemonsteren lokaties. Uit persoonlijke ervaring, opgedaan in Israël, is de eigenaar van zo'n bedrijf in eerste instantie achterdochtig: wat komt die snoeshaan hier doen? Na een geruststellend, inleidend gesprek waaruit blijkt dat je geen verkapte inspekteur van de belasting of van het Ministerie van Landbouw bent of de eigenaar van een concurrerende kwekerij, krijg je meestal wel toestemming om voorzichtig een onderzoek naar de aanwezigheid van slakken uit te voeren. De resultaten van een dergelijk onderzoek in Israël verschillen van bedrijf tot bedrijf, maar meestal tref je een ratjetoe aan van voornamelijk uitheemse soorten: niet alleen slakken, maar bijvoorbeeld ook de meest vreemdsoortige terrestrische platwormen. Meestal zijn het soorten, die over de hele wereld onder dergelijke omstandigheden worden aangetroffen. Hiertoe behoren niet alleen huisjesslakken als *Hawaiiia minuscula* (Binnery, 1840), *Zonitoides arboreus* (Say, 1816), *Vallonia excentrica* Sterki, 1892, en de terrestrische zoetwaterslak *Galba truncatula* (Müller, 1774), maar ook naaktslakken als *Deroceras laeve* (Müller, 1774), *Deroceras reticulatum* (Müller, 1774), *Limacus flavus* (Linnaeus, 1758) en *Lehmanna valentiana* (De Férussac, 1823).

Waarschijnlijk is de toestand in Nederland en België niet veel anders. In elk geval heb ik *Zonitoides arboreus* reeds vier keer in zendingen volgens de verzendlijsten afkomstig uit Nederland aangetroffen, namelijk op *Azalea* (2x), *Netera* (1x) en een orchidee (1x). Daarnaast trof ik ook geregeld soorten aan die algemeen onder natuurlijke omstandigheden in Nederland voorkomen: *Deroceras laeve*, *Deroceras reticulatum*, *Discus rotundatus* en *Zonitoides nitidus*.

Soorten die in kassen en kwekerijen voorkomen, kunnen heel gemakkelijk ook in tuinen, parken en boomgaarden in Nederland en België terecht komen en daar onder bepaalde omstandigheden een levensvatbare populatie stichten. Helaas worden deze 'biotopen' veel te weinig onderzocht. Door het ontbreken van geschikte literatuur [een uitzondering vormt de bekende Elseviers slakkengids, waarin de meest algemene exotische slakken uit kassen besproken worden (Kerney & Cameron, 1980: 251-255)] wordt ook te weinig rekening gehouden met het feit dat dergelijke soorten plaatselijk algemeen kunnen voorkomen. In dit verband verwijs ik naar de interessante vondst van een groot aantal exemplaren van *Zonitoides arboreus* in een bloempot met *Philodendron* in een restaurant in Ierseke door G. Schmid op 8 mei 1970 (Schmid, 1970: 223). Mocht iemand een nieuwe landslakkenfauna van Nederland of België willen uitgeven of een geheel gereviseerde checklist, dan hoop ik dat daarin ook aandacht gegeven zal worden aan soorten die 'uitsluitend' in kassen en kwekerijen voorkomen. Men kan moeilijk het ongewenste planten- en dierenleven in het enorme kassengebied van het Westland en elders in Nederland, dat in 1999 een oppervlakte innam van 10,708 ha(!), als niet bestaand beschouwen. Bovendien wat is het verschil tussen een exotische zoetwaterslak, die uitsluitend in thermisch-verontreinigd water van electriciteitscentrales voorkomt en een ingevoerde landslak, die in groten getale in commerciële plantenkassen leeft en daar ongelooflijke schade kan veroorzaken?

Ik hoop dat dit artikel een uitgangspunt zal vormen voor een levendige discussie over de pro's en contra's van het opnemen van exotische 'kasslakken' in een toekomstige lijst van Nederlandse (en Belgische) land- en zoetwaterslakken.

Geraadpleegde literatuur

- Bruyne, R.H. de, R.A. Bank, J.P.H.M. Adema, & F.A. Perk, 1994. Nederlandse naamlijst van de weekdieren (Mollusca) van Nederland en België. 149 pp. Backhuys Publishers, Oegstgeest.
- Gittenberger, E., 1977. *Planogyra sororcula* (Benoit, 1857) (Pulmonata, Valloniidae), une espèce nouvelle pour la France. Zoologische Mededelingen, Leiden, 51 (12): 191-197.
- Gittenberger, E., W. Backhuys & Th.E.J. Ripken, 1984. De landslakken van Nederland. Bibliotheek K.N.N.V., 37: 184 pp. K.N.N.V., Utrecht.
- Giusti, F. & G. Manganelli, 1986. Notulae Malacologicae, XXXIII. "Helix" *sororcula* Benoit 1859 and its relationships to the genera *Vallonia* Risso and *Planogyra* Morse (Pulmonata: Pupilloidea). Archiv für Molluskenkunde, 116 [1985] (4-6): 157-181.
- Goethem, J.L. van, 1987. Nieuwe naamlijst met aantekeningen van de recente niet-marine weekdieren van België. Studiedocumenten Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen, 44: 65 pp.
- Kerney, M.P. & R.A.D. Cameron, 1980. Elseviers slakkengids. 310 pp. Elsevier, Amsterdam, Brussel (vertaling en bewerking E. Gittenberger).
- Schmid, G., 1970. *Helicodiscus singleyanus* am Hoek van Holland. Mitteilungen der Deutschen Malakozoologischen Gesellschaft, 2 (18): 221-224.

Adres van de auteur:
National Mollusc Collection
Berman Building
Department of Evolution, Systematics & Ecology,
Hebrew University
91904 Jerusalem
Israël
E-mail: mienis@netzer.org.il